

อิทธิพล : ทฤษฎีและแนวความคิด

ความหมายของ "อิทธิพล"

"อิทธิพล" หมายถึง "ความสามารถของบุคคลที่จะทำให้คนอื่น ๆ ปฏิบัติหรือมีความรู้สึกตามที่ตนต้องการ" ^๑

Robert A. Dahl อธิบายว่า

อิทธิพลเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ (relation among actors) นั่นคือ ผู้ปฏิบัติผู้หนึ่งสามารถจูงใจหรือทำให้ผู้ปฏิบัติผู้อื่น ปฏิบัติในสิ่งที่ตนมีเจตนา และโดยปกติแล้ว ภายปราศจากการจูงใจเหล่านั้น ผู้ปฏิบัติอื่น ๆ ดังกล่าวจะไม่ปฏิบัติในทางนั้นเลย แต่จะปฏิบัติไปอีกทางหนึ่ง ^๒

ดังนั้น อิทธิพลจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ "ความสัมพันธ์ (relation) ระหว่างบุคคล กลุ่ม สมาคม องค์กร หรือรัฐ" ^๓ นั่นเอง

นอกจากนี้ การใช้อิทธิพลของบุคคลฝ่ายหนึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่ง "พฤติกรรมในที่นี้รวมถึงแนวโน้ม ความรู้สึก ทัศนคติ และความเชื่อรวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ด้วย" ^๔

คำว่า "อิทธิพล" ในวิทยานิพนธ์นี้ บางกรณีอาจหมายถึง "อำนาจ" หรือ "power" เพราะคำสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน ดังจะเห็นได้จากการที่

^๑ Edward C. Banfield, Political Influence (New York: The Free Press, 1965), p.3

^๒ Dahl, Modern Political Analysis, p.17

^๓ Ibid.

^๔ Dahl, Modern Political Analysis, p.18

Robert A. Dahl ใช้คำว่า **power** และ **influence** รวมกันไปเมื่อกล่าวถึง **influence - terms**^๑

นอกจากนี้คำว่า "อำนาจ" หรือ "power" ฝ่ายศาสตราจารย์ ดร. ชูบ กาญจนประกร ได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกับคำว่า "อิทธิพล" คือ

อำนาจมีลักษณะเป็นความสามารถส่วนบุคคลเกี่ยวกับการใช้อำนาจตามกฎหมาย และระเบียบแบบแผน (**authority**) หรือเป็นอำนาจที่มีที่เกิเกิดขึ้นเอง โดยปริยายจากการดำรงตำแหน่งหน้าที่บางตำแหน่ง จากบุคลิกภาพหรือจากกรณีแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งผู้เขียนเคยเรียกว่าเป็นอำนาจแบบพระคุณ มิใช่เป็นอำนาจแบบพระเดชที่เกิและใช้ตามกฎหมาย^๒

หลักในการวิเคราะห์อิทธิพล

Robert A. Dahl กล่าวถึงหลักในการวิเคราะห์อิทธิพลไว้ดังนี้คือ

๑. พิจารณาในแง่ของสิ่งที่ปรากฏคืออิทธิพลที่ปรากฏอยู่จริง (**existence**)
๒. พิจารณาทิศทางแห่งอิทธิพล (**direction**) คือพิจารณาว่าผู้ใดมีอิทธิพลต่อผู้ใด
๓. ในบางโอกาสต้องพิจารณาถึงลำดับแห่งอิทธิพลหรือระดับแห่งอิทธิพล (**relative influence**) เช่น อาจจะมีคำถามว่าในเรื่องเหล่านี้ ผู้ใดจะมีอิทธิพลมากที่สุด และผู้ใดมีอิทธิพลในลำดับที่ถัดลงไปหรือ

^๑ Ibid., p.16

^๒ ชูบ กาญจนประกร, "องค์การอุปถัมภ์", ในวารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับพิเศษ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘) หน้า ๑๓๒

^๓ Dahl, Modern Political Analysis, p.p. 18 - 19

อาจจะมีความว่า รัฐมนตรีคนใดในคณะรัฐบาลที่มีอิทธิพลสูงที่สุด ชาติใด
มีอิทธิพลมากที่สุด ความหมายในข้อนี้มุ่งหาปริมาณแห่งอิทธิพลและเปรียบเทียบ
ขนาดหรือปริมาณของอิทธิพลของผู้ที่มีอิทธิพลต่าง ๆ

แต่การวัดระดับอิทธิพลนี้ เป็นเรื่องยากเพราะว่ามีการใช้อิทธิพลหลายแบบและ
การแสดงผลออกซึ่งอิทธิพลนั้นไม่ชัดเจน เพราะอิทธิพลมักจะเป็นเรื่องของทางอ้อมมากกว่าทางตรง

สำหรับวิธีการที่จะวัดอิทธิพล Robert A. Dahl กล่าวว่า มีอยู่ ๕ วิธี

คือ ๑

ก) พิจารณาจากปริมาณการเปลี่ยนแปลงของฐานะ (position)
ของผู้ที่ได้รับอิทธิพล หัวใจหรือหลักสำคัญของวิธีการข้อนี้อยู่ที่ปริมาณการเปลี่ยนแปลง
(amount of change) ซึ่งอาจจะวัดได้ด้วยการนับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงว่ามีกี่อย่าง
ก็ประเภท รวมตลอดถึงอาจจะวัดสิ่งอื่น ๆ ได้ เช่น งบประมาณค่าใช้จ่าย มูลค่าของสิ่งของ
กำลังคนหรือการสูญเสีย ตัวอย่าง เช่น ผู้นำของประเทศคนใดมีอิทธิพลมากน้อยเท่าใด ก็ให้
ดูว่าเมื่อแรกเขาดำรงตำแหน่งจนกระทั่งสิ้นสุดการดำรงตำแหน่งนั้น มีการเปลี่ยนแปลงกี่อย่าง
ก็ประเภท ภายในประเทศ และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหรือไม่ การวัดอิทธิพลตามวิธีนี้
ควรวัดในเรื่องเดียวกันและควรพิจารณาฐานะดั้งเดิม หรือความรู้สึกที่แท้จริงของบุคคลหรือ
กลุ่มคนที่ได้รับอิทธิพล ตลอดจนท่าทีหรือฐานะหรือจุดยืนของนักการเมือง หรือกลุ่มการเมือง
ที่ใช้อิทธิพลด้วย มิฉะนั้น ผลการเปรียบเทียบอิทธิพลอาจจะคลาดเคลื่อนไม่ตรงตามความ
เป็นจริง

ข) พิจารณาจากปัจจัยทางจิตวิทยาของบุคคลในการที่จะต้องปฏิบัติตาม
การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดจากการใช้อิทธิพล

ปัจจัยทางจิตวิทยานี้อาจจะเรียกว่า มูลค่าที่บุคคลอาจจะต้องสูญเสีย

หลักทั่วไปมีอยู่ว่า ถ้าบุคคลหรือกลุ่มใดต้องเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มนั้น
ถือว่าสำคัญ ก็ถือว่าอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงมีมาก

ค) ปริมาณของการเปลี่ยนแปลง เราอาจจะวัดอิทธิพลด้วยการศึกษาจาก
ปริมาณของความแตกต่างกันของการยินยอม หรือยอมตามคำสั่ง หรือการใช้อิทธิพลต่าง ๆ

ง) ความแตกต่างในเรื่องขอบเขตของการมีปฏิริยาสนองตอบ หลักใน
ข้อนี้อธิบายได้ว่า

(๑) การกระทำทุกอย่างที่จะ เปรียบเทียบกันนั้นถือว่า มีลักษณะเดียวกัน

(๒) มีการพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำว่า มีขอบเขต
กว้างขวางมากน้อยแค่ไหน

(๓) ขอบเขตแห่งผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนี้ หมายถึงการตอบ
สนองต่อการกระทำนั้นว่า มีผลมากน้อยประการใด

จ) การเปรียบเทียบระดับอิทธิพล โดยพิจารณาจากจำนวนบุคคลซึ่งมี
ปฏิริยาสนองตอบการใช้อิทธิพลนั้น

(๑) ดูจำนวนบุคคลที่ยอมคล้อยตามอิทธิพลนั้น ถ้ามีผู้เห็นด้วยหรือ
ยอมตามกับความคตินาย ก. มากกว่าจำนวนบุคคลซึ่งคล้อยตาม
ความคิดของนาย ข. แสดงว่า นาย ก. มีอิทธิพลมากกว่านาย ข.

(๒) อย่างไรก็ตามก็ดี เพียงแต่จำนวนเท่านั้น ยังไม่เพียงพอจะลอง
พิจารณาต่อไปว่า

(๒.๑) จำนวนบุคคลที่คล้อยตามนั้นจะคล้อยตามอิทธิพล
ได้ทุกเรื่องหรือไม่

(๒.๒) พิจารณาว่าเป็นการคล้อยตามอย่างยิ่งหรือไม่
ซึ่งหมายความว่าผู้ที่เห็นด้วยกับผู้ใช้อิทธิพลนั้นได้แสดงความ
ยอมหรือเห็นด้วย แม้ในเรื่องที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
อย่างมากมาย เช่น ประชาชนที่มีทัศนคติหรือมีความคิดฝังหัวใน

เรื่องหนึ่ง แต่เปลี่ยนแปลงความคิดได้ตามอิทธิพลของผู้ใช้
อิทธิพล ก็แสดงว่าผู้ใช้อิทธิพลนั้นมีอิทธิพลสูงยิ่ง แม้จำนวนผู้ที่
คล้อยตามนั้นจะมีไม่มากก็ตาม

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลมีอิทธิพล

Robert A. Dahl กล่าวว่า สาเหตุที่บุคคลหรือกลุ่มมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เนื่องมาจากเหตุผลดังนี้คือ

๑. บุคคลนั้นมีทรัพยากรทางการเมือง (political resources) อยู่ในความครอบครองมากกว่าบุคคลอื่น

๒. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนอาจจะใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้มากกว่าคนอื่น ทำให้บุคคลนั้นมีอิทธิพลทางการเมืองเหนือบุคคลอื่น

๓. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนสามารถใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้ชำนาญ หรือมีประสิทธิภาพมากกว่าคนอื่น

การที่บุคคลบางคนใช้ทรัพยากรทางการเมืองมากกว่าคนอื่น ก็เพราะต้องการผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น ส่วนสาเหตุที่บุคคลมีความชำนาญในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองมากน้อยต่างกัน ก็เนื่องมาจาก

- ก) ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ (genetic)
- ข) ความแตกต่างในโอกาสที่จะเรียนรู้ (learn)
- ค) ความแตกต่างในเรื่องแรงจูงใจที่จะเรียนรู้^๒ (incentives)

001788

^๑ Dahl, Modern Political Analysis, p. 28

^๒ Ibid, pp. 91 - 92

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลมีอิทธิพลคือ ทรัพยากรทางการเมือง
ความสามารถและความสนใจในการใช้ทรัพยากรทางการเมือง

สำหรับทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญ Robert A. Dahl กล่าวว่ามีความมั่งคั่ง ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ความสามารถในการควบคุมข้อมูลต่าง ๆ ตำแหน่งในทางราชการสูง การได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างกว้างขวาง มีพรรคพวกบริการที่มีวินัยและความจงรักภักดี ตลอดจนควบคุมหน่วยงานที่ไวต่อการรับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

Warren F. Ilchman และ Norman Thomas Uphoff กล่าวว่า ทรัพยากรทางการเมืองได้แก่ สินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ (economic goods and services) สถานภาพทางสังคม (status) การเข้าถึงข้อมูล (information) การใช้กำลัง (force) ความชอบธรรม (legitimacy) อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย (authority) การยอมตาม (compliance) ^๒

Ilchman และ Uphoff ได้เปรียบเทียบทรัพยากรทางการเมืองของ Dahl กับทรัพยากรทางการเมืองของเขาว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือทรัพยากรทางการเมืองของ Dahl (จากการศึกษาถึงอำนาจในชุมชนของเมือง New Haven, Connecticut) คือ Social Standing เปรียบเทียบได้กับ status cash credit and wealth เปรียบเทียบได้กับทรัพยากรทางเศรษฐกิจ สำหรับ legitimacy and popularity เปรียบเทียบได้กับ legitimacy ส่วนการควบคุมกิจการต่าง ๆ เปรียบเทียบได้กับทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสถานภาพ แต่ Dahl มิได้ถือว่า authority เป็นทรัพยากรทางการเมือง เหมือนกับ Ilchman และ Uphoff ^๓

^๑ Ibid., p. 86

^๒ Warren F. Ilchman and Norman Thomas Uphoff, The Political Economy of Change (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1974), pp. 58 - 89

^๓ Ibid, p. 50

มีผู้หลายท่านกล่าวถึงแหล่งกำเนิดที่มีส่วนเสริมสร้างใหม่คือมีอิทธิพลหรืออำนาจ โดยปริยายว่า มีทั้งนี้คือ เกียรติภูมิ^๑ ทรัพย์สิน สถานภาพทางสังคม ความรู้ความเชี่ยวชาญ ความเจดีย์มวลลาภ และความสามารถ รวมทั้งแหล่งกำเนิดจากอิทธิพล และภาวะครอบงำ (dominance)

ศาสตราจารย์ ดร. ชุม กาญจนประกร กล่าวว่า ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีอำนาจ (power) หรืออิทธิพลมาจากหลายอย่างหลายประการ เช่น บุคลิกภาพ ฝีมือ ความรอบรู้ ความเชื่อของเพื่อนร่วมงานคนอื่น ๆ ซึ่งต่างมีความนับถือ เชื่อฟังหรือมีใจและเชื่อใจว่า จะได้รับคำแนะนำที่ถูกตองหากเขาขอคำแนะนำ ผู้มีอำนาจ (power) โดยปริยาย และอาจจะเป็นผู้ทรงอำนาจที่ได้รับความนับถือกว่าผู้มีอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ (authority) ก็เป็นไปได้

การที่จะกล่าวถึงอิทธิพลภายในกลุ่มมากน้อยเพียงไรในวงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง Robert A. Dahl กล่าวว่าจะต้องพิจารณาแบบแผนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลผู้นั้นอย่างละเอียด ๒ ประการ ดังนี้^๒

- ๑. เขาใช้อิทธิพลต่อใครบ้าง
- ๒. เขาใช้อิทธิพลต่อบุคคลดังกล่าวในข้อ ๑ เรื่องใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อทราบขอบเขตของอิทธิพล

^๑ E.A. Ross, Social Control (New York: Macmillan, 1916), p. 78

^๒ R.M. MacIver, The Web of Government (New York: Macmillan, 1954), p. 85

^๓ จอมพลถนอม กิตติขจร, "การใช้อำนาจในการบริหารราชการ," ใน วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ฉบับพิเศษ (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘), หน้า ๑๘๐-๘๑

^๔ Robert Bierstedt, "An Analysis of Social Power," American Sociological Review (December 1950) : 730 - 736

^๕ Hermann Heller, "Power, Political," Encyclopedia of the Social Sciences Vol. VI : 301

^๖ ชุม กาญจนประกร, "องค์การอุปถัมภ์," ใน วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ฉบับพิเศษ (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๘), หน้า ๑๓๓

^๗ Dahl, Modern Political Analysis, pp. 18 - 19

- ๓. เขาใช้วิธีการอะไรบ้าง เพื่อให้มีอิทธิพลต่อคนอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นการศึกษาวิธีการใช้ทรัพยากรของกรมการเมืองนั้นเอง
- ๔. อิทธิพลของ เขาที่ใช้คนอื่นได้รับความสำเร็จมากน้อยเพียงไร
- ๕. เขาสามารถใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นในเรื่องที่สำคัญหรือไม่
- ๖. ในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างอิทธิพล เขาต้องสูญเสียอะไรไปบ้าง ผลที่ได้รับจากการใช้วิธีการดังกล่าวคุ้มค่างกับสิ่งที่ต้องสูญเสียไปหรือไม่

ในการศึกษาเรื่อง "อิทธิพลของข้าราชการฝ่ายปกครองในฐานะผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำแหน่งนายอำเภอ" ผู้เขียนจะได้นำทรัพยากรทางการเมืองของ Dahl และ Elchman และ Uphoff รวมทั้งผู้รู้คนอื่น ๆ มาวิเคราะห์ว่านายอำเภอมีและใช้ทรัพยากรทางการเมืองดังกล่าวอย่างไร ทรัพยากรทางการเมืองที่จะนำมาศึกษาคือ อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย การเข้าถึงข้อมูล ความชอบธรรม สถานภาพทางสังคม ความมั่งคั่ง บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ สำหรับทรัพยากรทางการเมืองของ Dahl และ Elchman และ Uphoff ที่ผู้เขียนมีได้นำมาวิเคราะห์ก็คือชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล สินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ การใช้กำลัง การขอมตาม เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าตำแหน่งนายอำเภอเป็นตำแหน่งที่มาจากการแต่งตั้งโดยใช้ระบบคุณธรรม (Merit System) ในสังคมปัจจุบัน ความรู้ความสามารถของนายอำเภอมีส่วนผลักดันให้ประชาชนเชื่อถือศรัทธามากกว่าชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ส่วนทรัพยากรทางการเมืองในด้านสินค้าและบริการทางเศรษฐกิจ การใช้กำลัง และการขอมตามนั้น ผู้เขียนเห็นว่าลักษณะงานในหน้าที่ของนายอำเภอโดยทั่วไป ไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับกรณีและใช้ทรัพยากรเหล่านี้ ดังนั้น ทฤษฎีและแนวความคิดในเรื่องอิทธิพลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น น่าจะเพียงพอที่จะใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้